

Αρχαιολογικά

Κοντά, πολύ κοντά στη μεγάλη κυρία του βόρειου Παρνασσού, το Πολύδροσο, βρίσκεται η Λιλαία, πλούσια μα καθόλου πτωχή συγγενής του παρνασσικού τοπίου, μια πολύ γραφική κοινότητα του νομού Φθιώτιδας, κοιτίδα ωραίων και δραστήριων ανθρώπων που ασχολούνται με την αγροτική οικονομία. Ζουν σ' ένα ωραίο περιβάλλον, στις παρυφές του Παρνασσού κι έχουν από πάνω τους τα τείχη της οχυρωμένης αρχαίας πόλης που έφερε το ίδιο όνομα: Λιλαία.

Σιωπηλός, εντυπωσιακός και καλά διατηρημένος ο οχυρωμένος περίβολος των τειχών της αρχαίας πόλης προσφέρει μια συναρπαστική εικόνα κι ευχαρίστηση, αν ακολουθήσει την πορεία των τειχών ή ανηφορίσεις από μονοπάτι ως την κορυφή της ακρόπολης.

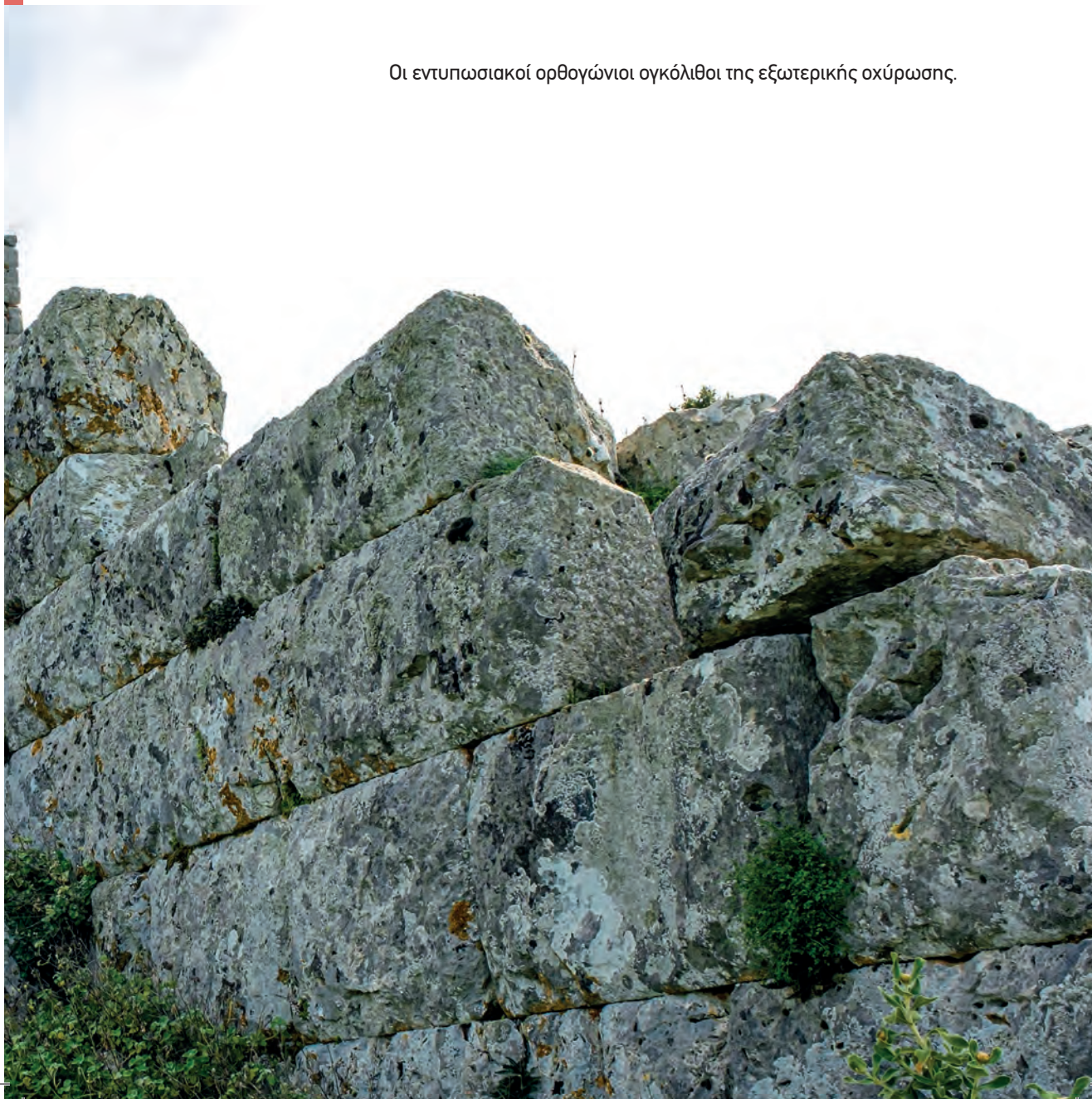

Λιλαία

Η πετρωμένη κόρη του Κηφισού

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Οι εντυπωσιακοί ορθογώνιοι ογκόλιθοι της εξωτερικής οχύρωσης.

«Για να νιώσεις την αρχαία Ελλάδα, τη σκέψη, την τέχνη, τους θεούς της, μονάχα μια αφειρητία υπάρχει: το χώμα, η πέτρα, το νερό, ο αέρας της Ελλάδας. Από δω πρέπει ν' αρχίσεις»...

**Νίκος Καζαντζάκης,
«Ταξιδεύοντας»**

Οι εκπλήξεις στη μητροπολιτική Ελλάδα είναι γνωστό πως διαδέχονται η μια την άλλη. Και τις διαδέχονται σωρευτικά, δίχως να προλάβεις να πάρεις ανάσα.

Δεν προλαβαίνεις βέβαια ούτε να τις αφομοιώσεις μα ούτε και ν' αποστηθίσεις το μεγαλείο της κλασικής ομορφιάς ενός άγνωστου τόπου κι έρχεται πίσω του μια άλλη εξίσου δυναμική ομορφιά ντυμένη με το αρχαίο κάλλος, στο οποίο επένδυσαν ανώνυμοι λιθοξόοι και πελεκητές για να σου κλέψει την καρδιά και να αιχμαλωτίσει το νου σου...

Στη χώρα τούτη πίσω σχεδόν από κάθε στροφή κρύβεται και μια έκπληξη, ένα πελώριο αίνιγμα κι ένας αντικυκλώνας από θαμμένα λείψανα και κατάλοιπα μιας ανεπανάληπτης γεωμετρικής εποχής. Και μνήμης.

“Η Ελλάδα”, πλειοδοτεί ο Ελύτης “είναι μια ειδική και μοναδική αίσθηση, ζωντανή και πάντοτε παρούσα, ένας τρόπος να αντιλαμβάνεσαι τη ζωή που δεν μοιάζει με κανέναν άλλον”...

Τι ήταν να σχεδιάσουμε μια τυπική εξόρμηση στα Κηφισιώτικα λιβάδια της Φθιωτικής ενδοχώρας, όπου τον Παρνασσό στολίζουν κι οριοθετούν απ' το βοριά δυο όμορφα χωριά, ο **Πολύδροσος** και η **Λιλαία**;

Ειδικά από την τελευταία, τη Λιλαία, είδαμε και πάθαμε να απογαλακτιστούμε από τα πλούσια χρυσοφόρα κοιτάσματα του αρχαίου της ορυχείου, αλλά και από τα βάθρα της κυκλώπειας συνοχής των τειχών της...

Γενική άποψη της αρχαίας ακρόπολης της Λιλαίας με την κορυφή του κάστρου και την εξωτερική περιτείχιση.

Ο σωζόμενος αρχαίος πύργος, όπως φαίνεται από τη δυτική πλευρά της ακρόπολης.

Η Λιλαία ήταν μια αρχαία Φωκική πόλη, που πήρε το όνομά της από την κόρη του ποτάμιου θεού Κηφισού, μια νύμφη ανάμεσα στις Ναϊάδες. Εκεί κοντά στις πηγές του Κηφισού, όπου αρχίζει το ολόδροσο λεκανοπέδιο της ομώνυμης κοιλάδας, πετρώθηκε η ναϊάδα κι άρχισε σιγά σιγά να χτίζεται η προκλασική πόλη (10^ο αι. π.Χ.), πάνω σε έναν περίοπτο εξώστη, στους βόρειους πρόποδες του Παρνασσού, που κύκλωνε το ποτάμι, την πλαγιά και το λόφο.

Σήμερα στη θέση της ευτυχώς διατηρούνται πλείστα όσα λείψανα από το οχυρωμένο κύκλωμα της ακρόπολης που αντικατέστησε την γκρεμισμένη από τον Φίλιππο οχύρωση της παλιάς Φωκικής πόλης.

Αλλά το σώμα είναι τέτοιο που δύσκολα μπορούμε να το συγκρίνουμε με άλλης Φωκικής ή βοιωτικής πόλης της αρχαίας Ελλάδας.

Στη βάση της αρχαίας πόλης σώζεται το καινούργιο χωριό της Λιλαίας που ξανα-

πήρε το αρχαίο του όνομα ύστερα από τη μετονομασία του από *Κάτω Αγόριανη* στο σημερινό του τοπωνύμιο. Η σημερινή Λιλαία είναι χτισμένη σε υψόμετρο **330** μέτρων από το επίπεδο της θάλασσας και κατοικήθηκε γύρω στον 19^ο αιώνα από Αγοριανίτες που είχαν στον κάμπο τα χωράφια τους και κατέβαιναν να τα καλλιεργήσουν.

Το χωριό διαθέτει εξαιρετικά πέτρινα σπίτια με ωραίους αυλόγυρους και θαυμάσια θέα στην κοιλάδα του Βοιωτικού Κηφισού και το Καλλίδρομο. Περιβάλλεται από δυο πανέμορφα ποτάμια που χύνονται στον Κηφισό, τον **Γάτσινο** και τον **Αγοριανίτη**, γύρω από τα οποία υπάρχουν ακόμη και σήμερα πολλοί νερόμυλοι.

Η ιστορία έχει καταγράψει το παρακάτω στοιχείο για τη Λιλαία: Όταν το 346 π.Χ. με την κάθοδο των Μακεδόνων ο Φίλιππος κατέστρεψε, μεταξύ των άλλων Βοιωτικών και Φωκικών πόλεων, και τη Λιλαία, η πόλη ξανακτίστηκε σε δυο συ-

Η ανατολική οχύρωση της ακρόπολης με τον θαυμάσιο πύργο της στην κορυφή.

νοικιστικές ζώνες, η μια στην Έρωχο, ένα σημείο που δεν είναι αναγνωρίσιμο σήμερα, κοντά στον Πολύδροσο και η άλλη στα υψώματα της Λιλαίας, εκεί όπου συνεχίζονται να διατηρούνται τα ίχνη και τα ευπρόσωπα λείψανα της οχύρωσης των πύργων των πυλών και του φρουρίου της ακρόπολης, στο ψηλότερο σημείο του λόφου της.

Είναι όμως ευκαιρία να δούμε και να περπατήσουμε σε αυτά τα ερείπια, που δεν είναι εύκολα εντοπίσιμα, καθώς δεν υπάρχει καμία ενδεικτική πινακίδα που να δείχνει τον προορισμό του ερευνητή και πεζοπόρου.

Όλα αυτά εδώ τα πέτρινα κειμήλια των αρχαίων οικιστών πρέπει να τα μυριστείς ή με χίλια ζόρια ρωτώντας να φτάσεις στην πηγή τους.

Ερχόμενοι από τον Μπράλο καταφορίζουμε για την κοιλάδα του Βοιωτικού Κηφισού. Τη διασχίζουμε ως τη διασταύρωση με τον Πολύδροσο και στρίβουμε δεξιά. Στα τέσσερα χιλιόμετρα περνού-

με το ωραίο χωριό του Παρνασσού και συνεχίζουμε για άλλα τέσσερα, μέχρι να προσεγγίσουμε τη Λιλαία.

Ο προσεκτικός παρατηρητής, μπαίνοντας στην επικράτεια της Λιλαίας, αν ανυψώσει το βλέμμα του στις βραχώδεις πτυχές του Παρνασσού σε ευθεία κατεύθυνση, μπορεί να διακρίνει μια σειρά χαρακτηριστικού τεχνίου που τέμνει τον απέναντι λόφο έως και την κορυφή του, όπου επίσης μπορεί να διακρίνει ένα τετράγωνο κτίσμα άγνωστης ταυτότητας.

Επίσης παρατηρεί τις δυο βαθιές κολπίσεις που δημιουργούν οι δυο ρεματιές δεξιά κι αριστερά του χωριού που είναι χτισμένο στους πρόποδες αυτού αλλά και του διπλανού λόφου, καθώς το διασχίζει ο Αγοριανίτης ποταμός.

Παίρνοντας την ευθεία για το χωριό βλέπουμε ένα δρόμο να στρίβει αριστερά με κατεύθυνση την Αγόριανη και τα Λιβάδια του Παρνασσού. Ακολουθώντας τον για χίλια μέτρα σταματούμε, γιατί είναι αδύνατο να μη μας τραβήξει το βλέμμα

των στοιχημένων κυβόπλακων που είναι για πάντα χωνιασμένες στο ταφείο της θηριεμένης κλωρίδας.

Θα χρειαστώ κάπου μισή ώρα να καθαρίσω ό,τι μπορεί να αποδώσει στο βλέμμα και στην ευχάριστη πρόσληψη της μερικής προοπτικής ένα τμήμα του τειχίου της οχύρωσης που προφανώς ανηφορίζει από τη θέση του πύργου ίσαμε την κορυφή του λόφου, πνιγμένη μέσα στα αγριόδεντρα.

Θα φωνάξω τον φίλου μου να έρθει, καθώς πιστεύω πως βρήκα τα ίχνη της αρχαίας οχύρωσης. Εκείνος όμως θα έχει πάρει το μονοπάτι που κυκλώνει τον λόφο ανηφορίζοντας ως την κορυφή του. Όταν επιστρέψει θα σκαρφαλώσει ίσαμε το σημείο που έχω φτάσει εγώ και θα δοκιμάσει να συνεχίσει την αναρρίκηση κατά μήκος της οχύρωσης ως τον δεύτερο πύργο που θα συναντήσουμε λίγα μέτρα παραπάνω.

Από εκεί και πάνω ο λόγος είναι αδιά-

βατος, όση επιμονή, πείσμα και επιθετικό πνεύμα κι αν επιστρατεύσουμε για να διολισθήσουμε ανάμεσα από τα σμιχτά πουρνάρια.

Θα επιστέψουμε στη βάση μας και θα πάρουμε το αυτοκίνητο για να ψάξουμε μια πιο ομαλή είσοδο για την κορυφή της ακρόπολης των Λιλαίων.

Λίγα μέτρα πιο πάνω στο δρόμο που οδηγεί στην Αγόριανη, θα δούμε δίχως καμιά ένδειξη ένα χορταριασμένο στρατί που ανηφορίζει με πιθανή κατεύθυνση τον λόφο της Λιλαίας. Θα το ακολουθήσουμε με τα πόδια και σε δεκαπέντε λεπτά θα βρεθούμε σε ένα πλατό λουλουδισμένο, από την άκρη του οποίου αρχίζει σηματοδοτημένο μονοπάτι για το φρούριο της Λιλαίας που φαίνεται πια καθαρά σε απόσταση διακοσίων πάνω κάτω μέτρων.

Θα διασχίσουμε το βραχώδες ανάγλυφο της πλαγιάς και σε δέκα λεπτά θα βρεθούμε μπροστά σε αυτό το θαύμα των ματιών. Ένα πανύψηλο φρούριο, το

Η κεντρική πύλη εισόδου στην ακρόπολη της Λιλαίας, με την κοιλάδα του Κηφισού στο βάθος και το Πολύδροσο.

Η απόκρημνη νοτιοανατολική πλευρά της ακρόπολης με το Πολύδροσο στο βάθος.

ένας θαυμάσιος ολοπέτρινος πύργος που υψώνεται στ' αριστερά μας σε απόσταση είκοσι μόλις μέτρων από το δρόμο.

Κατεβαίνουμε κι από δω αρχίζει η πρώτη από τις δυο απρόσμενες περιπέτειες της Λιλαίας.

Υποτίθεται πως μέχρι τη στιγμή εκείνη δεν γνωρίζαμε τίποτα για το χωριό και την αρχαία πόλη.

Κατηφορίζοντας σε ένα επικλινές λιβάδι παρατηρούμε τα ίχνη ενός μονοπατιού με σήμανση που απομακρύνεται από τον πέτρινο πύργο και ακολουθεί ανατολική πορεία.

Ο Δημήτρης θ' ακολουθήσει το μονοπάτι κι εγώ θα εισχωρήσω στα μυστήρια του πύργου, ο οποίος περιβάλλεται από ισχυρή προστασία πουρναριών και πυκνής δασωμένης βλάστησης. Θα φτάσω ίσαμε το χείλος της βάσης του και θα τον περιεργαστώ από τη δυτική και ανήλιαγη πλευρά του. Δεν θα με ικανοποιήσει η θέα του και θα αναζητήσω καλύτερη πρόσβαση θέασης και προοπτικής.

Δεξιά από τον πύργο και ανάμεσα στον θαμνώδη και αγκαθωτό πουρναρόλογο υπάρχουν μερικά διαλείμματα καθαρότοπου, τα οποία έχουν αφήσει κάποια βράχια που έχουν πιθανώς καταρρεύσει κι ανάμεσά τους αφήνεται κάποια μικρή δυνατότητα διέλευσης και ανόδου προς τον βραχωμένο λόφο. Σχεδόν μπουσουλώντας ανυψώνομαι και βράχο τον βράχο κάποια στιγμή ύστερα από ένα τέταρτο διακρίνω ανάμεσα στους σωρούς αυτών των βράχων τετραγωνισμένους κυβόλιθους που κι αυτοί έχουν καταρρεύσει από άγνωστη αιτία και προέλευση.

Έχοντας υψωθεί περί τα τριάντα μέτρα από τη βάση του πύργου και παραμερίζοντας αγκάθια, παλιούρια, πουρνάρια και βατιές φτάνω σε ισοδομικό τείχος που κι αυτό κρύβεται από τη θηριώδη βλάστηση. Είναι όμως καθαρά ισοδομικό το τείχος

Εντυπωσιακή άποψη της ακρόπολης από χαμηλά.

οποίο διατηρεί το μισό του ανάστημα με κυκλώπειες πέτρες χτισμένο, και το άλλο μισό με λιανόπετρες, δεσπόζει στην εκπληκτική αυτή θέση του βουνού, από την οποία η θέα προς τον κάμπο είναι επιβλητική.

Από εδώ και πέρα αρχίζει ο δεύτερος γύρος της πετριάας περιπέτειας αυτού του τόπου που οργιάζει στην περιφέρεια του λόφου με σωρεία σημαντικών καταλοίπων από οχυρωμένα τείχη, πύργους, πολεμίστρες, παράθυρα και πύλες.

Πολλά από αυτά διατηρούνται σε καλή κατάσταση και θα τα δούμε περπατώντας πάνω στις επάλξεις του τείχους από το οποίο θα έχουμε και μιαν εκπληκτική εικόνα του οριζώντιου χώρου.

Πρώτα απ' όλα θα μπορούμε στον μεγάλο πύργο του φρουρίου που μετασκευάστηκε από τους Φράγκους κατά τον 13^ο αιώνα χτίζοντας πάνω στα κυκλώπεια λιθάκια της αρχαίας πόλης. Ύστερα θα βγούμε περπατώντας στην ανατολική πτέρυγα της οχυρωμένης καστρόπολης, η οποία

διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση.

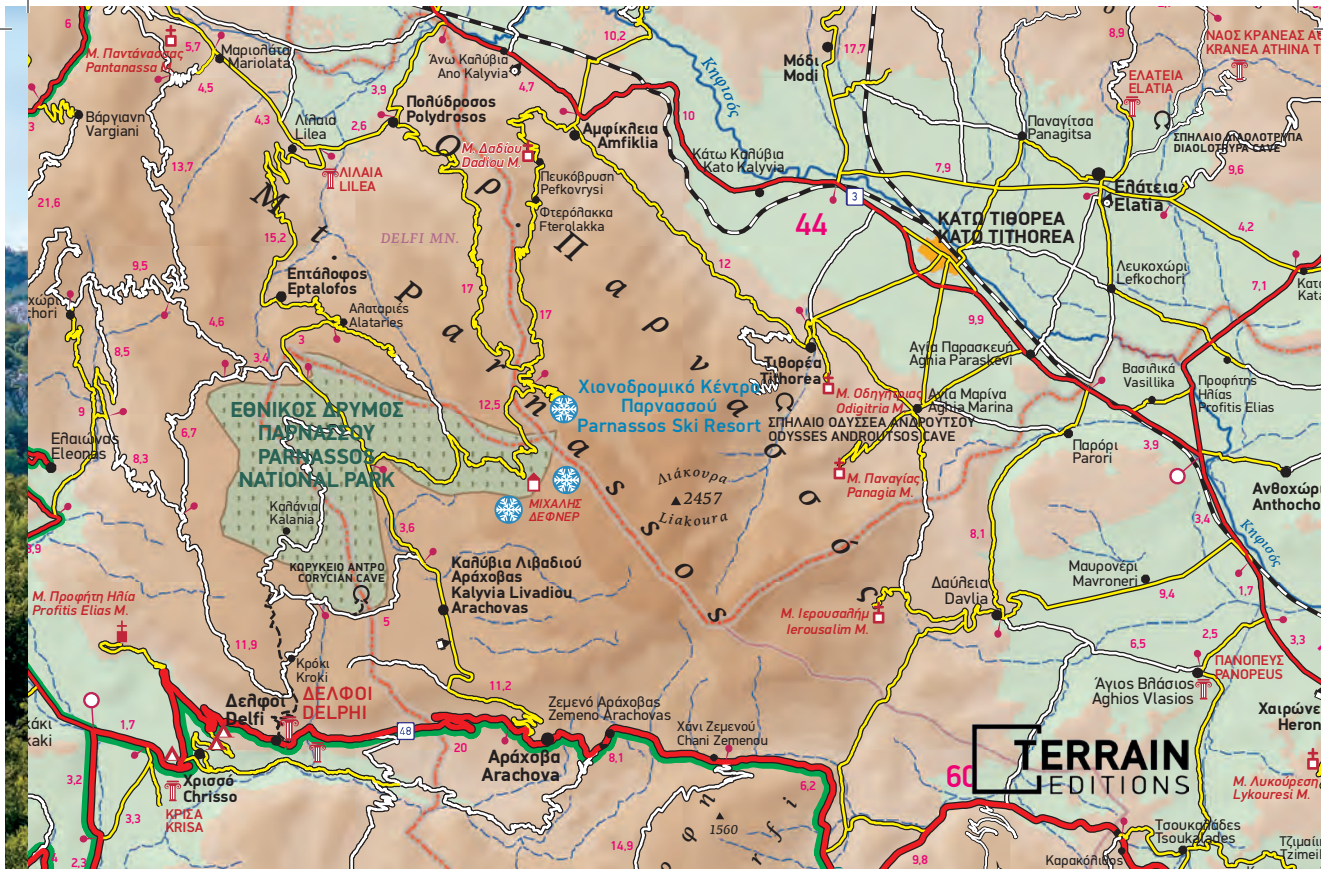
Ακολουθώντας στη συνέχεια τη βασική οχυρωματική έπαλξη θα κατηφορίσουμε πάντα πάνω στα μπεντένια του κάστρου ενώ θα έχουμε συνεχώς πανεποπτική εικόνα της κυκλικής οχύρωσης της αρχαίας πόλης.

Οι πύργοι θα διαδέχονται ο ένας τον άλλον ίσαμε να φτάσουμε ως το άβατο του τελευταίου πύργου, όπου είχαμε σταματήσει ανεβαίνοντας από τον θεμέλιο πύργο του κάμπου.

Η αρχαία πόλη της Λιλαίας άκμασε από τον 10^ο ως τον 7^ο αιώνα κυρίως με ένα οικιστικό ανάπτυγμα σχήματος τετραγώνου που κυκλώνει τον λόφο που τώρα περιζώνουμε βαδίζοντας παράλληλα με τα σωζόμενα τείχη.

Η άνοιξη που μόλις μπήκε στην καρδιά μας ανοίγει κι ένα ακόμη παράθυρο στην τύχη, να διαβούμε το ανώφλι της εκπληκτικής αυτής ακρόπολης, για να φωνάξουμε με στεντόρεια κραυγή:

Λιλαία, μεγάλο τ' όνομά σου...

Τμήμα του χάρτη της Στερεάς Ελλάδος 1 : 200.000 των εκδόσεων της Terrain. www.terrainmaps.gr
Τμήμα της εσωτερικής διάρθρωσης του πύργου.

